

**Sós Endre: A monori mártír-emlékmű
(Részletek az Új Élet c. hetilapban 1963. szeptember 15-én megjelent cikkből)**

A napilapok is megírták, az Új Élet pedig részletesebben közölte, hogy nemrégiben mártír-emlékművet avattak a monori kis temetőben.

A hatóságok és a társadalmi szervezetek vezetői őszinte együttérzéssel csatlakoztak a magyar zsidó felekezet gyászához. Talán százötvenen álltuk körül a márványoszlopot, amelyen arany betűk hirdetik a Monorra behívott munkaszolgálatosok, a Monorra hurcolt Budapest-környéki zsidók és a monori hitközségi tagok soraiból meggyilkolt 35000 hittestvérünk emlékét. (...)

Különös meghatottsággal álltam a monori mártír-emlékmű előtt, mert magam is több alkalommal voltam a monori munkaszolgálatos központ különböző táborainak lakója. Száz és száz ismerősöm, barátom, sorstársam volt a monori férfiak között. Könnyezni kezdek már akkor is, ha a Monor melletti országúton robog el az autó.

A deportálások előtt a monori zsidóság is szép közösségi életet élt. Zsinagógájában, amely nincs többé, megható istentiszteletek voltak. 1940-ben még mi, munkaszolgálatosok is elmehettünk a templomba pénteken este. 1941-től már tilos volt az ilyesmi. 1940-ben hallottam a monori zsinagóga szószékéről dr. Pfeiffer Izsákot, a monoriak nagyműveltségű költő-papját. Ő sincs már az élők sorában.

A monori zsidó közösségi élet immár csak a história lapjain él. A monori maradék zsidóság olyan kevés tagot mutat, hogy még szórványnak is kicsi. Elhurcolták, deportálták, haláltáborokba vitték, meggyilkolták a monori zsidókat: az öregeket és a fiatalokat, az aggastyánokat és a csecsemőket, a dolgos férfiakat és a munkakedvelő asszonyokat. A német fasiszták 1944-ben olyan alapos munkát végeztek, hogy valósággal kiirtották a monori zsidó közösséget.

Monor már egy évvel hamarabb szörnyű dokumentumot szolgáltatott a fasiszmus történetét megvilágító dokumentum-gyűjteményhez.

Monorról vittek a bori rézbányákba vagy Lengyelországba sok olyan munkásszázadot, amelynek tagjait elpusztításra jelölték ki.

A Monorról marhavagonokba préselt „munkásszázadok” nem voltak sem katonai alakulatok, sem munkásszázadok: meggyilkolásra szánt zsidók csoportjai voltak, akiket éheztetéssel, szomjaztatással, járványokkal, kínzásokkal – de aknamezőkre-tereléssel és tarkón lövéssel végeztek ki. (...)

A mártírok szent emlékéről sohasem fogunk megfeledkezni. A mártírok szent emléke örökké él a maradék zsidóság szívében. (...)

A monori kis zsidó temető emlékköve hirdesse mindaddig, amíg szét nem mállik, meg nem semmisül, a monori és a Monorról elhurcolt mártírok emlékét. (...)